

MOHAI V. LAJOS

Kavicssóhajok

Bekezdések Juhász Attila költői világáról

1.

Az elrejtettségnek is engedő

Honnan ezek a testes könyvcímek, gondolhatná jó okkal az olvasó: *Hidegláz, Eszkimószín, Nehézfény*? Mire akar rámutatni a szerző ezekkel a súlyos, magyarázó, a hiánynak és egyúttal a sejtetésnek, elrejtettségnek is engedő szóösszetételekkel, amelyek így, egymás után olvasva őket, mintha átsodrónának egymásra, és egyiktől a másikig tartanának? Ahogy a kötetek is továbbépítik egymást, összekapcsolódó motívumok szövik át meg át a saját élet univerzumát. A patinás győri Révai Gimnáziumban irodalmat tanító, gyakorló kritikusként is nevet szerzett költő Juhász Attilának az elmúlt évtizedben három verseskötete jelent meg sokatmondó metaforákkal, melyek megállítják a kritikust, aki azt kérdezi: az élet miféle rétegeiből táplálkozik Juhász Attila lírája, hogy *ezek a helyei, ezek a színei*, és olyan visszatérő képei és képzetei vannak, mint a *lassú fény, a kő és a kavics*. Ezek a bíráló szívéhez közeli, visszatérő motívumok jelzik Juhász szerves költői építkezését, amelyekről az alábbiakban szólnék. Továbbá, hogy miféle más rejtelmei, „topográfiai” is lehetnek ennek a költői létezmódnak – feszegetném?

Néhány bekezdést tehát Juhász Attila költői létmódjáról, világképéről.

2.

Lassúbbá lett fény

Az utolsó évtized három, egymást folytató, egymásba tűnő kötete mérlegre teszi a költő munkásságát, amelyekben – számomra legalábbis – a felidézhető fények és helyszínek dominálnak, kijelölve azokat az érintkezési pontokat, ahol ennek a lírai világnak a tapasztalatai sűrűsödnek. A kötetcímek látszólag elégedetlen, a sivárságig nyúló költői létérzékelésre utalnak, szomorúság, és valami tapintható hűvösség vetül rájuk. Ez azonban inkább csak megtévesztésre szolgál, hiszen éppen a *Nhézfény*-kötet címadó verse csöndes, magába-húzó, mérlegelő és elégedett szerelmi líra képzetét táplálja:

*egyszer csak elem áll a délután
a lépcső megtorpan a félúton
s lassabbá lesz a fény
amíg az arcodon időz
csak itt vagyunk
és nem történik semmi más
odább lendít a könnyű kabát
s elindulsz felfelé / azóta őriz
csupán egy szép mosoly
összegyűrt ég talál meg
kelletlenül szitálja apró gyöngyeit
világosodik
viszlek csak viszlek magammal.*

A fény (és fénynélküliség) ebben a költői térben és gondolatvilágban is – bár távolabbra áll a hagyományos és szilárd magyar költészeti tradíciótól – a létezés része, bevilágítója, de ez a fény Juhász Attila képi világában meglátsódott, *lassabbá lett*. (A költőnek a fény másutt: „*vallatófény*”, megint másutt azt írja róla, hogy: „*a fény belső tekintet*”, aztán meg: *fényre mozogni, lélegzeni*.”) A főntebben teljes egészében idézett költemény varázsa – mert a kiragadott részlet nem támasztaná alá maradéktalanul azt, amit nekem mond a költő –, a szerzett arcon időző *lassabbá lett* fénytől származik, amely egyszerre vetít pátoszt a költői képre – és vonja ki a pátoszt a költői képből.

A patetikus érzések kivonása, elhalványítása egyébként is fontos és lényeges momentum a versekben, de ezek nem vezetnek nyersességhez, vagy kimunkátlansághoz. Egyik sokat használt színe Juhásznak a szürke: „*Holnap szürkéje. / Meggyűlik, terül / az úton az arany sár. / Emlékszel, merre jártál?*” – kérdezi egyik rövid létösszegző versében. A szürke színrel is gyakorta élő költőről mégis úgy gondolom, hogy a szürke inkább csak érzéseket fog össze, tapasztalatokat jelenít meg és közvetít. Juhász költői világában a szürke közvetítőszín, a *felhőszürkétől – különféle változatokon, jelzőkön, mint például a tompán át – az ólomszürkéig*.

Lassú, tompa, szürke: három tartózkodó jelző, amely bensőséges költői helyzetet is jelöl – és magyaráz.

Azonban hiába lassú, mert azért ennek a versvilágnak a szemlélődés mellett is életfunkciója a mozgás. Lassabbá lett, de mozog – mondhatnám. A mozgás egyik formájának megjelölésére, képviselőjére szolgál az alábbi ötsoros kis remeklés: „*Botját csak húzza / maga után a vándor. / Léptei tompa / ritmusa ébreszt újra / derűt. Nem érti, miért.*”

A tompára, amely a szürkéből sarjad: „*betonszemekkel néz / előre / a semmibe / iránytalan*”.

A három jelző – ezt se titkoljuk el – egyúttal lét-elégedetlenséget és hiányt is jelez. Mint a *Negyednapon* című vers.

3.

Negyednapon

Egy újabb topográfia, ahol a *Negyednapon* című vers első sorában az olvasható: „*láthatatlan égből hamuszín hó szakad*”. Kietlen, vergődő táj, amit a költő előhív és leír. Természetesen gondoljuk hozzá a mindenkori magyar költészet nagy Pilinszky-opuszát, a *Harmadnapont*; már az első sora is megidézi Pilinszky János paradigmaticus versét a *hamuszín* jelző nyomatékosító jelenlétével. (Pilinszky: „*És fölzúgnak a hamuszín egek*”). Mindkét vers nyolcsoros, közös érintkezési pontjuk továbbá a drámai és tragikus rálátás a vigasztalan életre. A két vers érzelmi tapasztalata azonban értelemszerűen *más*, mert más-más anyagból építkeznek. Ott a történelmi kataklizma dominanciáját látjuk, Juhásznál a hétköznapi élet *idegen* emlékezetét:

*Láthatatlan égből hamuszín hó szakad.
Zúg az út, fröcsköli az édeskés sarat.
Zörgő megállóban lakatlan emberek.
Üveghajnal falán lassú higany pereg.
Fáradtan sodródik a lassú ég tovább,
görgeti keletnek az ólmos éjszakát.*

Fénytelen tavaszban: vacog a virradat.

Csontos fák faggatnak néma harangokat.

Látjuk, hogy Juhász több kedvelt és költői erővel fölruházott toposza ideszövődik a *Negyednaponra* is. Amit a költő szem lát, az a *lassú higany* és a fáradtan tovább sodródó *lassú ég*, mint elsődleges élmény és tapasztalat a *lakatlan emberek* körül; az ólmos éjszaka a korábban mondott, gyakran fölhasznált *szürke színre* mutat, akárcsak a *fénytelen* jelző. A *higany* is többször van jelen, mint „nehézfény” és nehézfém ebben a költészetben, de korántsem stilizációként, hanem fajsúlyos elemként. Egy jellegzetes példa a *Februári sétány* című versből: „*Higanyszín éjt fakaszt a meggyült alkonyat*”. Továbbá egy másik sivárságot jelölő mesterien megtalált kép: „*nincs több mesénk hült / higannyal az est fölteklik*” (*Alomhozó*).

Hangsúlyosak az igék, amelyek dinamikájukkal ellenpontoszák a vers jelzőrendszerét: *zúg, fröcsköl, sodródik, görget, vacog, faggat*. És jellemzően szép költői kép a vers zárata: „*Csontos fák faggatnak néma harangokat.*”

Ebben a komoly, szépen megformált és kiérlelt költeményben meglátható, érzékelhető valami nehezen megfogalmazható, legfeljebb csak körülírható bölcséleti mélység, amely egyaránt magába olvaszt érzékiséget, megfigyelést, tudást és fölhalmozott életismeretet.

Innen lépnék tovább Juhász Attila lírájának másik jellegzetességéhez, amely igencsak kézre áll a költőnek, ez pedig a tömör, szentenciaszerű létérzékelő, létmegmutató rövidvers. Egyik legerősebb példája ennek a költői formának és formálásnak az *Eszkimószín*-kötet Egysorosai: „*heg nélkül forrad az égi szántás*”.

4.

Kavicssóhajok, elrejtettségek

Egy másik motívumkört hagyok rövid vázlatom végére, amelyre szívesen térek ki Juhász Attila költészetében, ez pedig a szív, a tenger, a kavics (kő) együttese. Ahol megjelennek, többnyire egysoros, kigyomlált és lecsupaszított létversek, életérzés-megragadások, költői miniatűrök.

Némelyüket érdemes illusztrációként idemásolni:

(KAVICS): „Szívverésem / hányszor lassúbb a tenger / kavics-zenéje?”

A másik kötetből a *(KAVICS-ZENE): „Üres kapun túl / párába bújt part fogad. / Szívveréssel / méred a tenger / időtlen liktetését.”*

(KAPUK): „Díszes kapun át / köd szivárog. Nem több a / végtelen: lassú / kavicssóhajok mögött / visszahangzó madársikoly.”

(KÖZÚZALÉKKAL): „Közúzalékkal / rakott uszály: egyhelyben / lebeg az idő / terhe, a sík mederből / kiszorító lét.”

Jelenség-leírásokat, táj-imitációkat, helyzet-magyarázatokat kapunk a költőtől remek képekbe öltöztetve. Összeolvasva ezeket a helyeket, költői monológot kapunk, ahol az egész több a résznél, a lélek belső – sokszorosan visszatérő, nem békétlen, hanem inkább melankolikus – beszélgetését önmagával, amelynek súlyát számomra a *kavics* toposza, és a *kavicssóhaj* metaforája adja.

Férfias líra ez, izgalmas, olykor morális elrejtettségekkel a látókörében, amely vízjelszerűen előhívja a költő rejtett portréját is.

